

۱۰۸۲۹۹

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه کردستان

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه جهت دریافت درجه ی کارشناسی ارشد

رشته: زبان و ادبیات عربی

عنوان پایان نامه

« توصیف طبیعت در دیوان ابن خفاجه اندلسی »

استاد راهنما:

دکتر محمود ابراهیمی

استاد مشاور:

دکتر جمیل جعفری

نگارش:

تیمور اسکندری

۱۳۸۷ / ۳ / ۷

خرداد ۱۳۸۵

۱۰۵۳۶۶

شماره:

تاریخ:

پیوست:

مربوط به دفاع از پایان نامه

مدیر محترم گروه زبان و ادبیات عربی

بدينوسيله به اطلاع مي رساند جلسه دفاع از پايان نامه آقاي / خانم تيمور اکندري دانشجوي کاشناسی

ارشد رشته به شماره دانشجویی تحت عنوان:

زبان و ادبیات عربی

توصیف طبیعت در دیوان ابن خفاج

سائنس لئوانس

۱۵۳۲۱

با حضور اعضاء کمیته پايان نامه در تاريخ در محل اتاق تشکیل و بر اساس محتوا و

چگونگی ارائه پايان نامه با نمره و با درجه بسیار خوب مورد تصویب اعضاء کمیته قرار گرفت .

خواهشمند است دستور فرمائید مراتب جهت اطلاع و اقدام به معاونت تحصیلات تکمیلی دانشگاه اعلام گردد.%ش

محل امضاء اعضاء کمیته پايان نامه :

۱- آقاي دکتر محمود ابراهيم (استاد راهنما)

۲- آقاي دکتر جميل معونی (استاد مشاور)

۳- آقاي دکتر فامرز میرزا (استاد داور)

۴- آقاي دکتر حسن بشوالی (استاد داور)

استاد راهنما

تاریخ

تقدیم به دو شمع زندگی :
پدر و مادر مهربان و بی ماندم ،
آنان که چون شمع سوختند تا
روشنگرراهم باشند ، و به دخترم
« ستاره » که امید آینده من است ،
و به همسرم ، که مشوق بی همتایم
بوده و می باشد .

« مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ »

بدینوسیله لازم می دانم که از اساتید ارجمندی که مرا در دوران تحصیل ، در دو مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه کردستان یاری نموده اند سپاسگذاری نمایم :

۱- استاد گرانقدر ، **دکتر محمود ابراهیمی** به پاس راهنمایی ها و ارشادات بی دریغشان .

۲- استاد ارجمند ، **دکتر جمیل جعفری** از بابت مشورتهای عالمانه شان .

۳- اساتید محترم ، **دکتر محسن پیشوایی** ، **دکتر عبد الله رسول نژاد** ،

و **دکتر صادق فتحی** که از محضرشان فیض کامل برده ام .

« أَجْرُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ »

چکیده

موضوع این پایان نامه، توصیف طبیعت در دیوان ابن خفاجه اندلسی است و شامل سه فصل است

که هر فصل در بر گیرنده چندین زیر مجموعه می باشد:

فصل اول شامل زندگی نامه ابن خفاجه، شعر، و مروری بر ادبیات دوره اندلس می باشد. فصل دوم با

عنوان نگاهی به وصف طبیعت از آغاز ادب عربی تا دوره شاعر نگاشته شده، و شامل پنج زیر مجموعه است

که به ترتیب عبارتند از: عصر جاهلی، عصر صدر اسلام، عصر اموی، عصر عباسی، و عصر اندلس. ما در این

فصل کیفیت توصیف طبیعت را در این دوره ها با ذکر شواهدی از شاعران مشهور بیان کرده ایم.

در فصل سوم که در بر گیرنده اصل موضوع است، ابتدا ویژگی های وصف طبیعت - بخصوص

ویژگی های بلاغی - را در دیوان شاعر بررسی نموده و آنگاه به وصف طبیعت که شامل دو طبیعت زنده و

ساکت می باشد پرداخته ایم. طبیعت زنده چندین زیرمجموعه را مثل: حیوانات، پرندگان، خزندگان، بندپایان

در بر دارد، که هر یک از این زیر مجموعه ها انواعی را برای خود دارند. طبیعت ساکت نیز حاوی پدیده های

آسمانی، درختان، نباتات، رنگها، مکانها، زمانها، عناصر چهارگانه طبیعت و متفرقاتی چون رودخانه، دریا،

شکوفه، کوه، سراب، سیل، غبار، شاخه، و سایه می باشد.

بدیهی است که در این فصل همه شواهد از دیوان خود شاعر است و ما این نمونه های بر چسته از

وصف را به فارسی ترجمه کرده و شرح داده ایم به گونه ای که بیانگر مهارت شاعر در توصیفش می باشند.

واژه های کلیدی: شعر، عربی، دوره اندلس، وصف، طبیعت.

زبدة البحث

هذه الرسالة تدور حول وصف الطبيعة في ديوان ابن خفاجة الأندلسي و تشمل ثلاثة

فصول يدور كل منها على عدة من المواضيع:

الفصل الأول يشمل حياة ابن خفاجة و الشعر و دراسة الأدب الأندلسي. الفصل الثاني

يلمح إلى وصف الطبيعة من بداية الأدب العربي إلى عصر الشاعر، حيث يشمل خمسة فروع

كما يلي: العصر الجاهلي و العصر الإسلامي و العصر الأموي و العصر العباسي و

الأندلسي. نحن درسنا وصف الطبيعة في هذه العصور مع إستشهاد النماذج الشعرية.

في الفصل الثالث حيث يدور حول صلب الموضوع، قد تطرقنا إلى دراسة ميزات

وصف الطبيعة ولاسيما البلاغية منها في دواوين الشعراء ثم عالجتنا مسألة وصف الطبيعة

مقسما إلى الطبيعة الحية و الطبيعة غير الحية. الطبيعة الحية بدورها تشمل عدة فروع مثل:

الحيوانات و الطيور و الزواحف و المفصليات و هذه الفروع تقسم أيضا إلى أقسام أخرى.

الطبيعة غير الحية تشمل الظواهر السماوية و الأشجار و الأعشاب و الألوان و الأمكنة و

الأزمنة و العناصر الأربعة و أيضا المنفرقات كالأنهار و البحار و الجبل و السراب و السيل

و الغصن و الظل.

من البدهي أن نأتي بالشواهد في هذا الفصل من نفس ديوان الشاعر. علاوة على هذا

نحن ترجمنا و شرحنا هذه الأبيات إلى الفارسية حيث إنه يبين براعة الشاعر في الوصف.

الكلمات المفتاح: الشعر العربي، عصر الأدب الأندلسي، الوصف، الطبيعة

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه:
۳.....	(۱) فصل اول:
	زندگی ، شعر ابن خفاجه ، و مروری بر ادبیات دوره اندلس.
۴.....	(۱-۱) زندگی نامه ابن خفاجه
۶.....	(۲-۱) شعر ابن خفاجه.....
۸.....	(۳-۱) مروری بر ادبیات دوره اندلس
۸.....	(۱-۳-۱) شعر
۹.....	(۱-۱-۳-۱) مراحل شعر اندلس.....
۹.....	(۱-۱-۱-۳-۱) مرحله ضعف شعر.....
۱۰.....	(۲-۱-۱-۳-۱) مرحله تقلید
۱۱.....	(۳-۱-۱-۳-۱) مرحله تجدید و نو آوری
۱۲.....	(۴-۱-۱-۳-۱) مرحله انحطاط
۱۲.....	(۲-۱-۳-۱) ویژگی های شعر اندلسی
۱۲.....	(۱-۲-۱-۳-۱) طبیعت
۱۳.....	(۲-۲-۱-۳-۱) آثار رفاه و تنعم.....
۱۴.....	(۳-۲-۱-۳-۱) وسعت خیال ، زیبایی و تزئین الفاظ.....
۱۴.....	(۴-۲-۱-۳-۱) عدم تعمق فکری
۱۴.....	(۵-۲-۱-۳-۱) تشخیص.....
۱۵.....	(۳-۱-۳-۱) مضامین شعری در اندلس.....
۲۰.....	(۲-۳-۱) نثر

۲) فصل دوّم: ۲۲

نگاهی به وصف طبیعت از آغاز ادب عربی تا عصر شاعر

- ۲۳ (۱-۲) عصر جاهلی
- ۲۵ (۲-۲) عصر صدر اسلام
- ۲۷ (۳-۲) عصر اموی
- ۲۸ (۴-۲) عصر عباسی
- ۳۰ (۵-۲) عصر اندلس

۳) فصل سوّم: ۲۵

وصف طبیعت در دیوان ابن خفاجه ی اندلسی

۳-۱) ویژگی های وصف طبیعت در شعر ابن خفاجه: ۳۶

۳-۱-۱) علم بیان: ۳۶

۳-۱-۱-۱) تشبیه: ۳۷

۳-۱-۱-۱-۱) تشبیه مرسل: ۳۷

۳-۱-۱-۱-۲) تشبیه مؤکّد: ۳۸

۳-۱-۱-۱-۳) تشبیه تمثیل: ۳۹

۳-۱-۱-۱-۴) تشبیه مجمل: ۴۱

۳-۱-۱-۱-۵) تشبیه مفصل: ۴۲

۳-۱-۱-۱-۶) تشبیه بلیغ: ۴۳

۳-۱-۱-۱-۷) تشبیه مرکّب به مرکّب: ۴۳

۳-۱-۱-۱-۸) تشبیه مفرد به مرکّب: ۴۴

۳-۱-۱-۱-۹) تشبیه مرکّب به مفرد: ۴۵

۳-۱-۱-۱-۱۰) تشبیه جمع: ۴۶

۳-۱-۱-۱-۱۱) تشبیه مفروق: ۴۶

- ۴۷ استعاره (۲-۱-۱-۳)
- ۴۷ استعاره مصرّحه (۱-۲-۱-۱-۳)
- ۴۹ استعاره مکنیه (۲-۲-۱-۱-۳)
- ۵۰ کنایه (۳-۱-۱-۳)
- ۵۲ علم بدیع (۲-۱-۳)
- ۵۲ محسنات معنوی (۱-۲-۱-۳)
- ۵۲ مراعات نظیر یا تناسب (۱-۱-۲-۱-۳)
- ۵۳ طباق (۲-۱-۲-۱-۳)
- ۵۴ مقابله (۳-۱-۲-۱-۳)
- ۵۵ لفّ و نشر (۴-۱-۲-۱-۳)
- ۵۵ محسنات لفظی (۲-۲-۱-۳)
- ۵۵ جناس (۱-۲-۲-۱-۳)
- ۵۶ لزوم ما لایلزم (۲-۲-۲-۱-۳)
- ۵۷ سجع (۳-۲-۲-۱-۳)
- ۵۷ سرقت های شعری (۳-۱-۳)
- ۵۷ تلمیح (۱-۳-۱-۳)
- ۵۸ اقتباس (۲-۳-۱-۳)
- ۵۹ تضمین (۳-۳-۱-۳)
- ۵۹ جان بخشیدن در وصف های ابن خفاجه (۴-۱-۳)
- ۶۱ جایگاه وصف ابن خفاجه در شعر اندلس (۵-۱-۳)
- ۶۲ ابتکارات ابن خفاجه در وصف (۶-۱-۳)
- ۶۳ تأثیر پذیری ابن خفاجه از دیگر شاعران (۷-۱-۳)
- ۶۵ مقایسه وصف ابن خفاجه با دیگر شاعران (۸-۱-۳)

- ۷۱ (۲-۳) وصف طبیعت در دیوان ابن خفاجه اندلسی
- ۷۲ (۱-۲-۳) طبیعت زنده
- ۷۳ (۱-۱-۲-۳) حیوانات
- ۷۳ (۱-۱-۱-۲-۳) اسب
- ۷۵ (۲-۱-۱-۲-۳) گرگ
- ۷۷ (۳-۱-۱-۲-۳) سگ
- ۷۸ (۴-۱-۱-۲-۳) آهو
- ۷۹ (۵-۱-۱-۲-۳) گوساله وحشی
- ۷۹ (۲-۱-۲-۳) پرندگان
- ۸۰ (۱-۲-۱-۲-۳) کبوتر
- ۸۱ (۲-۲-۱-۲-۳) مرغ شبان فریب
- ۸۲ (۳-۲-۱-۲-۳) کلاغ
- ۸۳ (۴-۲-۱-۲-۳) عقاب
- ۸۴ (۵-۲-۱-۲-۳) سنگ خواره
- ۸۵ (۳-۱-۲-۳) خزندگان
- ۸۵ (۱-۳-۱-۲-۳) مار
- ۸۹ (۲-۳-۱-۲-۳) آفتاب پرست
- ۸۷ (۴-۱-۲-۳) بند پایان
- ۸۷ (۱-۴-۱-۲-۳) عقرب
- ۸۸ (۲-۲-۳) طبیعت ساکت
- ۸۸ (۱-۲-۲-۳) پدیده های آسمانی

- ۸۹..... (۱-۱-۲-۲-۳) آسمان
- ۹۰..... (۲-۱-۲-۲-۳) کره ها
- ۹۰..... (۱-۲-۱-۲-۲-۳) ماه
- ۹۱..... (۲-۲-۱-۲-۲-۳) خورشید
- ۹۲..... (۳-۱-۲-۲-۳) ستاره ها
- ۹۲..... (۱-۳-۱-۲-۲-۳) پروین
- ۹۳..... (۲-۳-۱-۲-۲-۳) سهی
- ۹۴..... (۳-۳-۱-۲-۲-۳) شعری
- ۹۵..... (۴-۳-۱-۲-۲-۳) دو برادران
- ۹۶..... (۴-۱-۲-۲-۳) سیاره ها
- ۹۶..... (۱-۴-۱-۲-۲-۳) بهرام و کیوان
- ۹۸..... (۲-۴-۱-۲-۲-۳) هرمز
- ۹۸..... (۳-۴-۱-۲-۲-۳) زمین
- ۹۹..... (۵-۱-۲-۲-۳) ابر
- ۱۰۰..... (۶-۱-۲-۲-۳) رعد و برق
- ۱۰۱..... (۷-۱-۲-۲-۳) باران
- ۱۰۲..... (۸-۱-۲-۲-۳) برف
- ۱۰۳..... (۹-۱-۲-۲-۳) تگرگ
- ۱۰۴..... (۱۰-۱-۲-۲-۳) کسوف
- ۱۰۴..... (۱۱-۱-۲-۲-۳) فلق و شفق
- ۱۰۵..... (۱۲-۱-۲-۲-۳) شهاب
- ۱۰۶..... (۱۳-۱-۲-۲-۳) کهکشان

- ۱۰۷ ۳-۲-۲-۲ درختان
- ۱۰۷ ۳-۲-۲-۲-۱ انجیر
- ۱۰۸ ۳-۲-۲-۲-۲ نارنج
- ۱۰۸ ۳-۲-۲-۲-۳ مسواک (چوچ)
- ۱۰۹ ۳-۲-۲-۲-۴ دوح
- ۱۱۰ ۳-۲-۲-۲-۵ سرحه
- ۱۱۱ ۳-۲-۲-۲-۶ بان (سرو کوهی)
- ۱۱۱ ۳-۲-۲-۳ نباتات
- ۱۱۲ ۳-۲-۲-۱-۳ ریحان
- ۱۱۳ ۳-۲-۲-۲-۳ زعفران
- ۱۱۴ ۳-۲-۲-۳-۳ برگ بو (غار)
- ۱۱۵ ۳-۲-۲-۳-۴ سعدان (نوعی گیاه خار دار)
- ۱۱۵ ۳-۲-۲-۳-۵ بابونه
- ۱۱۷ ۳-۲-۲-۳-۶ یاس
- ۱۱۸ ۳-۲-۲-۳-۷ گل مریم
- ۱۱۸ ۳-۲-۲-۳-۸ گل خیری
- ۱۱۹ ۳-۲-۲-۳-۹ گل شقایق
- ۱۱۹ ۳-۲-۲-۳-۱۰ گل سوسن
- ۱۲۰ ۳-۲-۲-۳-۱۱ گل بنفشه
- ۱۲۱ ۳-۲-۲-۳-۱۲ گل نرگس
- ۱۲۲ ۳-۲-۲-۴ رنگها
- ۱۲۲ ۳-۲-۲-۴-۱ رنگ سیاه
- ۱۲۲ ۳-۲-۲-۴-۲ رنگ سبز

صفحه	عنوان
۱۲۳	رنگ قرمز (۳-۴-۲-۲-۳)
۱۲۴	رنگ آبی (۴-۴-۲-۲-۳)
۱۲۵	رنگ سفید و زرد (۵-۴-۲-۲-۳)
۱۲۶	مکانها (۵-۲-۲-۳)
۱۲۶	گردشگاه (۱-۵-۲-۲-۳)
۱۲۷	خانه (۲-۵-۲-۲-۳)
۱۲۸	باغ رقااص (۳-۵-۲-۲-۳)
۱۲۹	اقامتگاه بهاری (۴-۵-۲-۲-۳)
۱۲۹	منعرج اللوی (۵-۵-۲-۲-۳)
۱۳۰	منظره زیبای اندلس (۶-۵-۲-۲-۳)
۱۳۲	زمانها (۶-۲-۲-۳)
۱۳۲	صبح (۱-۶-۲-۲-۳)
۱۳۳	شامگاه (۲-۶-۲-۲-۳)
۱۳۳	شب (۳-۶-۲-۲-۳)
۱۳۵	روز بهاری (۴-۶-۲-۲-۳)
۱۳۶	عنصرهای چهارگانه طبیعت (۷-۲-۲-۳)
۱۳۶	آب (۱-۷-۲-۲-۳)
۱۳۷	آتش (۲-۷-۲-۲-۳)
۱۳۷	باد (۳-۷-۲-۲-۳)
۱۳۷	باد جنوب و شمال (۱-۳-۷-۲-۲-۳)
۱۳۹	باد صبا (۲-۳-۷-۲-۲-۳)
۱۳۹	نسیم (۳-۳-۷-۲-۲-۳)

١٤٠.....	٣-٢-٢-١ متفرقه ها
١٤٠.....	٣-٢-٢-١ رود خانه
١٤١.....	٣-٢-٢-١ دريا
١٤٣.....	٣-٢-٢-١ شكوفه
١٤٤.....	٣-٢-٢-٤ كوه
١٤٤.....	٣-٢-٨-٥ كور آب
١٤٥.....	٣-٢-٢-٦ سيل
١٤٦.....	٣-٢-٨-٧ غبار
١٤٧.....	٣-٢-٨-٨ شاخه
١٤٨.....	٣-٢-٨-٩ سايه
١٤٩.....	خلاصة الأطروحة
١٦٢.....	منابع
١٦٦.....	چكیده انگلیسی

پیش‌گفتار

طبیعت همیشه برای مخلوقات خداوندی بخصوص انسان زیبا و دلربا بوده است ، زیرا خالق

آن ، پروردگار یکتاست که زیبایی را دوست دارد . از این رو هر مخلوقی به نحوی از این طبیعت جذاب بهره برده است .

دیر زمانی است که علاقه زیادی به طبیعت و زیبایی های موجود در آن داشته ام . لذا بر آن

شدم تا در این مقطع از تحصیلات خود ، موضوع پایان نامه ام را از آن بگیرم تا اینکه هم بخشی از نیازهای درونی خود را ارضاء نموده و هم خدمتی به دوستداران ادب و طبیعت کرده باشم .

پس از مطالعه فراوان تصمیم گرفتم موضوع طبیعت را در دیوان شاعری از دیار اندلس به نام

ابن خفاجه ی اندلسی انتخاب نمایم . موضوع را به عنوان توصیف طبیعت در دیوان ابن خفاجه اندلسی

به گروه ادبیات عرب معرفی نمودم، و پس از تایید آن با مراجعه به کتابخانه دانشگاه کردستان و

کتابخانه های دانشگاه تهران ، شهید بهشتی ، شهید چمران اهواز ، کتاب های تاریخ ادبیات ، و سایر

کتبی را که مربوط به دوره اندلس و وصف می شد، بررسی نموده و مطالب مورد نیاز را فیش برداری

کردم .

برای انجام این کار، اگر مشکلی برایم پیش می آمد با راهنمایی استاد راهنما و مشورت استاد

مشاور آن را حل و فصل می نمودم ، و پس از بحث و بررسی مفصل با آندو ، از بین همه مطالب جمع

آوری شده ، قسمت های ویژه ، جذاب ، و شیرین را انتخاب نموده و شروع به نگاشتن پایان نامه کردم .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. «خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرْوُنَهَا وَ أَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ» (۱)

به نام خداوند بخشنده مهربان. «آسمانها را بی ستونی که به حس مشاهده کنید خلق کرد و کوههای بزرگ را در زمین بنهاد تا از اضطراب و حیرت برهید، و در روی زمین انواع مختلف حیوانات منتشر و پراکنده ساخت و هم از آسمان آب باران فرو بارانندیم و با آن آب، نباتات گوناگون برویانندیم.»

توصیف در ادب عربی از اهمیت والایی بر خوردار بوده است. شاعران در دوره های مختلف به آن توجه خاصی داشته و در زمینه های متفاوت آنرا به کار می بردند.

در هر دوره یی شاعران، طبیعت را آنچنانکه می دیدند به تصویر کشیده و و صف می نمودند. هر شاعری بر حسب خیال، ذوق، و هنر خود تابلویی زیبا را در وصف طبیعت پیرامونش ترسیم می کرد.

فن وصف در شعر شاعران اندلس تحوّل عظیمی یافت. دلیل این امر را باید طبیعت زیبا و جذاب این سرزمین دانست، زیرا همین طبیعت دلربا توجه شاعران بسیاری را به خود جلب کرد و در درونشان احساسات و عواطف لطیفی را بوجود آورد، و آنها را مجبور کرد تا در هر نوع شعری که می سرایند، جایی هم برای وصف خالی بگذارند.

ابن خفاجه از شاعران مشهوری است که مجذوب این طبیعت زیبا شده بود. وی در دامان آن طبیعت دلفریب پرورش یافت و بدان خو گرفت و آن را موضوع شعر خود ساخت. دیده از آن بر نمی داشت و از زیباییهای آن غفلت نمی ورزید و همواره به مناظر آن در شعر تغنی می کرد.

در دیوان وی موضوع اصلی، توصیف طبیعت است. در دیوانش چون به مدح و غزل و رثاء و حکمت و..... بنگریم، می بینیم که باز هم از وصف، بخصوص وصف طبیعت غافل نشده است. در حقیقت وی بین وصف و سایر اغراض شعری اش پیوند زیبایی برقرار نموده است، و از این رو، وی منزلت خاصی بین شاعران دوره اندلس دارد.

دیوان ابن خفاجه طبیعت را، چه جاندار و چه بی جان، با تمام زیباییهایش در بر دارد. وی طبیعت جاندار را با هنرمندی خود توصیف کرده و به طبیعت بی جان هم جان بخشیده طوری که احساس می کند، سخن می گوید، و شکایت می کند.

از این رو برای تدوین این پایان نامه، مجموعه دیوان شاعر مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته که محتویات آن بطور اجمالی از این قرار است:

دیوان شعر ابن خفاجه در مجموع متضمن ۲۸۵۹ بیت است که شاعر ۱۰۹ قصیده با ۷۶۸ بیت در باب وصف و ۲۶ قصیده با ۱۰۵۵ بیت در باب مدح و ۸ قصیده با ۲۷۰ بیت در باب رثاء و ۵۱ قصیده با ۳۱۴ بیت در باب غزل و ۱۹ قصیده با ۱۰۳ بیت در باب حکمت و ۴۷ قصیده با ۳۴۹ بیت در موضوعات مختلف، که شارح دیوان آنان را در باب (المتفرقات) گرد آورده، سروده است.

بزرگترین قصیده که ۹۸ بیت دارد در باب مدح سروده شده و کوچکترین قصیده ها مقطوعه های دو بیتی هستند که تعداد آنها ۳۰ قصیده می باشد.

این پایان نامه در سه فصل تنظیم شده که فصل اول مربوط است به زندگی، شعر ابن خفاجه و مروری بر ادبیات دوره اندلس. فصل دوم با عنوان نگاهی به وصف طبیعت از آغاز ادب عربی تا عصر شاعر نگاشته شده است. فصل سوم که اصل مطلب را در بر دارد مربوط می شود به وصف طبیعت در دیوان ابن خفاجه ی اندلسی، که ما در این فصل نمونه های برجسته وصف را پیرامون طبیعت زنده و ساکت، از دیوان شاعر بیرون آورده و ترجمه کرده و شرح داده ایم.

و از آنجا که تا کنون کار خاصی در این زمینه انجام نشده، قصد دارم که با نوشتن این پایان نامه، خواننده را با ذوق و هنر یک شاعر اندلسی، که شاعر طبیعت شهرت یافته است، در مورد وصف طبیعت اندلسی و زیباییهای آن آشنا سازم.

امید وارم که دوستداران علم و ادب بخصوص دانشجویان زبان عربی و فارسی از این مجموعه بهره

مند گردند.

« یا خیرَ مرَجّو و یا اَکرمَ مدعو »

(۱) فصل اوّل :

زندگی ، شعر ابن خفاجه ، و مروری بر ادبیات دوره

اندلس .

۱-۱) زندگی نامه ابن خفاجه:

ابو اسحاق ابراهیم بن ابی الفتح ، عبد الله بن خفاجه الهواری الشقری شاعر شرق اندلس ، در سرزمین حاصلخیز و زیبای جزیره «شقر» نزدیک «شاطبه» از توابع بلنسیه به سال ۱۰۵۸/۴۵۰ چشم به جهان گشود. (۱) و از این رو نسبت «جزیری» و «شقری» را بدو دادند.

وی ابتدا به فراگیری علوم متداول چون قرآن ، حدیث ، فقه و ادب پرداخت سپس به شهرهای شاطبه و بلنسیه سفر نمود و از محضر اساتیدی چون: «ابو علی صدفی، ابن تلید، و ابو بکر بن عتیق بن اسد» بهره ها برد. (۲)

او در عصری پر از آشوب و اضطراب می زیست لذا چاره یی ندید جز اینکه بر طبل بی عاری بزند و غرق در گرداب عیش و نوش و خوش گذرانی شود . وی چنان در وادی مجنون و بی بندو باری افسار گسیخته بود که تا پایان عمر تن به ازدواج نداد و مجرد زیست. (۳)

از آنجا که ابن خفاجه مردی توانگر بود ، تلاشی در جلب توجه امیران نکرد . (۴) و پس از استیلاي مرابطین بر اندلس ، آوازه شهرت او در سر تا سر شبه جزیره ایبری پیچید و مورد توجه شاعران و دوستداران ادب قرار گرفت ، و امیران و صاحب منصبان برایش احترامی خاص قائل شدند . از آن پس وی خوشگذرانی را کنار گذاشت و زهد و پارسایی را پیشه کرد . وی دیگر به سن کهولت رسیده بود و تحولی عمیق در روح و روان او رخ نموده و از تنهایی و بی کسی می ترسید .

اندیشه مرگ تاثیری شگرف بر او نهاده و گذشت زمان که تجسم آن را در مرگ دوستان و پیروی و تنهایی خویش می دید ، او را دچار بیم و هراس طاقت فرسایی نموده بود ، چنانکه بیشتر وقت ها به کوههای اطراف جزیره می رفت و با صدایی بلند - خطاب می نمود - فریاد می زد. «ای ابراهیم ، تو می میری » که پژواک صدایش جوابش را می داد. (۵)

۱-نور الدین ، حسن محمد ، ابن خفاجه شاعر شرق الاندلس ، چاپ اول ، بیروت ، دارالکتب العلمیه ، ۱۹۹۰م ، ص ۲۳.

۲-الشتاوی ، احمد ، زکی خورشید ، ابراهیم ، دایره المعارف بزرگ اسلامی ، ج ۳ ، دارالفکر ، بیروت ، لات ۵ ص ۴۳۲.

۳-فروخ ، عمر ، تاریخ الادب العربی ، ج ۵ ، چاپ سوم ، بیروت ، دارالعلم للملایین ، ۱۹۹۷م ، ص ۲۱۸.

۴-نور الدین ، حسن محمد ، ابن خفاجه شاعر شرق الاندلس ، ص ۲۳.

۵-الضبی ، احمد ابن یحیی ، بغیة الملتس ، لاط ، مادرید ، کودیرا ، ۱۸۸۴م ، ص ۲۰۲-۲۰۳.